

Uiting van centrale concepten,
onderliggend aan de JIM-aanpak,
in het handelen van professionals
binnen de specialistische hulp

Uiting van centrale concepten, onderliggend aan de JIM-aanpak, in het handelen van professionals binnen de specialistische hulp

Het JIM-project fase 3 over trajecten bij
Youké waarin met de JIM-aanpak wordt
gewerkt

A.C.V. Sekreve
S.A.M. Wijsbroek
S. Branje

Colofon

Projectleiding

Andrée Sekreve, MSc., Youké Sterke Jeugd

Projectgroepleden (alfabetisch)

drs. Connie van Belzen, Stichting Lokalis

dr. Marja van Bon-Martens, Trimbos-instituut

prof. dr. Susan Branje, Universiteit Utrecht (medeauteur)

dr. Leonie Manthey & drs. Babet Ringeling, Youké Sterke Jeugd

drs. Mandy Leeuwis, Gemeente Utrecht

dr. Karen Schipper, Reinaerde

dr. Saskia Wijsbroek, Universiteit Utrecht / Hogeschool Utrecht (medeauteur)

Ontwerp

Punt Grafisch Ontwerp, Utrecht

Productie

Canon Nederland N.V.

Beeld

www.istockphoto.com

Dit project is mogelijk gemaakt door:

© Youké, Zeist 2020

Deze uitgave is te downloaden via www.awtjutrecht.nl

Dit werk is gelicenseerd onder een Creative Commons Naamsvermelding 4.0 Internationaal licentie (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Inleiding	5
1.1. De JIM-aanpak	5
1.2. Onderzoeksvragen	6
2. Methode	8
3. Resultaten	10
3.1. Fase 1: Wie? Het zoeken van een JIM	10
3.2. Fase 2: Wat? Oplossingsanalyse en oplossingsrichting opstellen	13
3.3. Fase 3: Hoe? Leerdoelen opstellen en taakverdeling	16
3.4. Fase 4: Hoe nu verder? Leerdoelen evalueren en toekomstperspectief	18
3.5. Algemene houdingsaspecten van professionals over de fases heen	22
4. Discussie	24
Referenties	27
Bijlage 1: Observatieschema	29
Bijlage 2: Topiclijst interview jongeren	35

Samenvatting

Met de JIM-aanpak wordt beoogd gezinnen met jongeren te ondersteunen zelf de regie te nemen in het hanteerbaar maken van hun problematiek, door het betrekken van een door de jongere zelfgekozen mentor. Huidig onderzoek richt zich op de manier waarop professionals bij Youké tijdens het uitvoeren van de JIM-aanpak uiting geven aan vier theoretische kernconcepten onderliggend aan de JIM-aanpak. Dit is onderzocht door middel van kwalitatieve analyses van audio-opnames bij 17 gezinnen en interviews met negen gezinnen, waarvan negen ouders en acht jongeren. Uit de resultaten is gebleken dat de vier kernconcepten duidelijk terugkomen in het handelen van de professionals en ook als zodanig door jongeren en ouders worden herkend. Jongeren en ouders zijn over het algemeen tevreden over de hulp die zij hebben ontvangen en zouden de JIM-aanpak aanraden aan anderen. Er kwam een aantal aanbevelingen uit het onderzoek naar voren: 1) Meer duidelijkheid in de keuze wie van de gezinsleden wel of niet betrokken wordt in een gesprek tijdens het traject, 2) Het maken van heldere afspraken tussen alle betrokkenen over rolverdeling, contactmomenten en de richting van het traject, 3) Concrete afspraken met de gezinsleden en de JIM over de betrokkenheid van de JIM na afsluiting van het traject. De bevindingen uit dit onderzoek kunnen bijdragen aan de doorontwikkeling van de JIM-aanpak binnen Youké en de JIM-training voor professionals. Om implementatie van de bevindingen te stimuleren, worden deze besproken en geduid met professionals tijdens een organisatiebrede methodiekbijeenkomst.

1. Inleiding

Sinds 1 januari 2015 hebben de gemeenten in Nederland grotendeels de verantwoordelijkheid voor alle jeugdzorgtaken van de Rijks- en Provinciale overheid overgenomen (Van Rijn & Teeven, 2013). Deze transitie is in gang gezet vanwege maatschappelijke ontwikkelingen, ontevredenheid over de werking van het bestaande stelsel, en bezuinigingen (Vermeulen, Rijnkels, Riemens, & Schutte, 2016). Samen met de transitie werd er opgeroepen tot een inhoudelijke transformatie: zorg dichterbij de burgers met meer verantwoordelijkheid voor burgers met een hulp- of ondersteuningsbehoefte en meer professionele ruimte voor de hulpverlener (Van Rijn & Teeven, 2013). Het doel van de transformatie is om laagdrempelige, integrale en effectieve ondersteuning te bieden, zoveel mogelijk op maat, waarbij de hulpverlener de regie bij gezinnen laat (Visser, Prins, Berger, & Prakken, 2014). Binnen Youké (<https://www.youke.nl>) wordt beoogd de doelstellingen van de transformatie te realiseren door onder meer het werken met de 'Jouw Ingebrachte Mentor' (JIM) aanpak, gericht op het ondersteunen van gezinnen in het nemen van de regie tijdens het hanteerbaar maken van hun problemen, naar een voorbeeld uit de Verenigde Staten: *Youth Initiated Mentoring (YIM)* (Schwartz, Rhodes, Spencer, & Grossman, 2013). Youké is een organisatie voor integrale specialistische jeugdhulp aan kinderen en jongeren met expertise op het gebied van o.a. autisme, echtscheiding, pleegzorg en complexe gezinsproblematiek. In het huidige onderzoek 'Het JIM project' staat de vraag centraal hoe complexe problematiek in gezinnen met jongeren van 12 tot 23 jaar, zoveel mogelijk binnen de eigen sociale omgeving behandeld kan worden. Huidig onderzoek bestudeert de rol en positie van een zelfgekozen informele mentor binnen 'InVerbinding', een integrale benadering voor gezinnen met complexe problematiek en een uitgebreide hulpgeschiedenis. Voorbeelden van deze problematiek zijn: psychiatrische problemen, een licht verstandelijke beperking, verslavingsproblemen, schoolproblemen, of een sterk vermoeden van problemen op één of meerdere van deze gebieden (<https://youke.nl/actueel/kans-op-blijvende-oplossing-inverbinding>). Het doel is gezinnen duurzaam te ondersteunen en uithuisplaatsing te voorkomen door de inzet van een intersectoraal team en de JIM-aanpak. Het JIM-project is onderdeel van de Academische Werkplaats Transformatie Jeugd Utrecht (AWTJ) Utrecht (www.awtjutrecht.nl).

1.1. De JIM-aanpak

De JIM-aanpak wordt gekenmerkt door het werken met een, door de jongere zelfgekozen, informele mentor, de JIM. De JIM is een volwassene waar de jongere vertrouwen in heeft en die de jongere kan ondersteunen en adviseren in de actuele complexe situatie, bijvoorbeeld een familielid, vriend van de familie of buurtgenoot (Hurd & Zimmerman, 2010; Schwartz, Rhodes, Spencer, & Grossman, 2013; Spencer, Tugenberg, Ocean, Schwartz, & Rhodes, 2016; Van Dam et al., 2017). Binnen de JIM-aanpak blijven de ouders/verzorgers zelf verantwoordelijk voor het opvoeden van hun kind(eren) en krijgen zij hierbij ondersteuning in de thuissituatie van de JIM en de professional. Bij onveiligheid grijpen professionals in en is indien noodzakelijk kortdurende residentiele opname mogelijk als onderdeel van de ambulante hulp, met voortgaande betrokkenheid van de JIM (Van Dam & Verhulst, 2016). De werkwijze van de JIM-aanpak is per fase vastgelegd. In Figuur 1 worden de vier fasen van de JIM-aanpak onderscheiden (Van Dam, & Verhulst, 2016). Gedurende het traject is het de taak van de professional om de voortgang van de begeleiding te monitoren, samen te werken met de gezinsleden en de JIM en de JIM te (blijven) positioneren (Van Dam & Verhulst, 2016).

<p>Fase 1 intake 'Wie uit ons netwerk kan meedenken?'</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Geloof in je eigen aanpak, hoe kunnen wij er anders in geloven? (<i>allegiance</i> en normstelling) 2. Wat is de meerwaarde van een JIM? (psycho-educatie en bedenktijd) 3. Wat zal hierdoor veranderen voor ons en de kandidaat-JIM? (Levinas-gesprekswijzer en positioneringstheorie) 4. Welke samenwerkingsafspraken willen wij? 	<p>Goede samenwerking is voor ons een voorwaarde, daarom:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Erken de situatie waar wij in zitten (situationeel hulpverleners) - Werk met de mate waarin wij willen veranderen (veranderbereidheid)
<p>Fase 2 analyse 'Wat willen wij met ons netwerk veranderen?'</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hoe functioneert onze samenwerking? (mogelijkheden JIM en triade) 2. Wat is er aan de hand en wat willen wij veranderen? (oplossingsanalyse) 	
<p>Fase 3 uitvoering 'Hoe kunnen wij dit realiseren?'</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Waarvoor gaan we ons inspannen? (leerdoelen) 2. Wie gaat wat doen? (taakverdeling) 	
<p>Fase 4 afronding 'Hoe houden we dit vast?'</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Is het gelukt? (leerdoelen evalueren) 2. Hoe kan ik zonder professionals verder? (zelfregulatie) 	

Figuur 1. Fasen van de JIM-aanpak. Overgenomen uit *De JIM-aanpak. Het alternatief voor uithuisplaatsing van jongeren* (p. 52) door L. van Dam en S. Verhulst, 2016, Amsterdam: Boom. Copyright 2016, Uitgeverij Boom bv.

De fasen zijn opgebouwd aan de hand van onder andere vier theoretische concepten. Eén daarvan is 'Gezinsveerkracht' (e.g. Masten, 2018; Ungar, 2015; Walsh, 2016) en staat voor het vermogen van een gezin om te kunnen omgaan met stressvolle gebeurtenissen door het aanleren en inzetten van effectieve copingstrategieën. Veerkracht staat dus voor meer dan alleen het doorstaan van een stressvolle situatie, maar betekent ook de mogelijkheid om te kunnen leren en groeien als gezinssysteem. Uit onderzoek blijkt dat sociale steun uit het netwerk een factor is die bijdraagt aan het vergroten van de gezinsveerkracht (Walsh, 2016). Dit sluit aan bij het concept 'Sociale vindingrijkheid', dat staat voor het vermogen van mensen om ondersteunende relaties aan te gaan, te benutten en te onderhouden (Rapp, Shumaker, Schmidt, Naughton, & Anderson, 2010; Van Dam & Verhulst, 2016). 'Netwerkmotivatie' hangt samen met sociale vindingrijkheid en staat voor de motivatie die het gezin heeft om sociale hulpbronnen in te zetten (Van Dam & Verhulst, 2016). Professionals kunnen de netwerkmotivatie van gezinnen vergroten door uit te dragen dat het betrekken van het sociaal netwerk een meerwaarde heeft voor het slagen van de hulpverlening. Een vierde concept is 'Probleemeigenaarschap' en staat voor het vermogen van de gezinsleden om de problemen te (h)erkennen, hiervoor de verantwoordelijkheid te nemen en met ondersteuning van de professional en de JIM te leren hoe zij zelf actief kunnen bijdragen aan een duurzame oplossing van de complexe problematiek (Hutschemaekers, Tiemens, & Smit, 2006). Volgens de vuistregels voor het werken met de JIM-aanpak voor professionals zijn deze concepten in alle fasen van de JIM-aanpak van belang (Van Dam & Verhulst, 2016). Netwerkmotivatie en Probleemeigenaarschap zijn met name in fase 1, tijdens het zoeken naar een JIM belangrijk. Er is nog geen onderzoek gedaan naar hoe deze concepten in de praktijk tot uiting komen in het handelen van professionals tijdens het uitvoeren van de JIM-aanpak en hoe gezinnen deze concepten ervaren en begrijpen.

1.2. Onderzoeksvragen

Binnen het JIM-project worden de succes- en verbeterpunten in het samenwerken tussen gezinsleden, een informele mentor (JIM) en professionals bij het voorkomen van een uithuisplaatsing van jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar onderzocht. Onderstaande drie onderzoeksvragen worden binnen het vierjarige project beantwoord.

Uiting van centrale concepten, onderliggend aan de JIM-aanpak, in het handelen van professionals binnen de specialistische hulp

- Vraag 1: Hoe kunnen professionals uit de basishulp en specialistische hulp optimaal samenwerken, met als doel de gezinsleden, samen met betrokkenen uit hun sociale omgeving, zoveel mogelijk probleemeigenaar te laten zijn?
- Vraag 2: Wat zijn de succes- en verbeterpunten in het samenwerken tussen professionals uit de specialistische hulp en JIM's?
- Vraag 3: Hoe geven professionals uit de specialistische hulp tijdens hun handelen uiting aan centrale concepten, onderliggend aan de JIM-aanpak, en hoe wordt dit door jongeren en ouders/verzorgers ervaren?

Dit verslag bespreekt de resultaten van de derde onderzoeksvraag. Meer inzicht is nodig in hoe professionals binnen de uitvoering van de aanpak uiting geven aan kernconcepten onderliggend aan de JIM-aanpak en hoe deze concepten door het gezin worden begrepen. Meer duidelijkheid over welke factoren bijdragen aan een optimale uitvoering van de aanpak is belangrijk om tot goede resultaten te komen. Met de input van professionals en cliënten kan de hulpverlening wellicht verbeterd worden.

In 2013 en 2014 is er een verkennend onderzoek uitgevoerd naar de JIM-aanpak binnen de teams van Youké in de regio's Foodvalley, Eemland en de Gooi- en Vechtstreek (Razenberg & Blom, 2013, 2014). Zes jongeren en vier ouders zijn individueel geïnterviewd over hun verwachtingen van- en ervaringen met het hulptraject en het werken met een JIM, hun doelen en de effecten van het hulptraject. De theoretische concepten speelden in dit onderzoek geen rol. Jongeren en ouders waren tevreden over het contact met de professionals door hun open, positieve en betrokken houding, goede bereikbaarheid en de mogelijkheid om thuis gesprekken te voeren. In de aanpak van de professionals vonden de ouders en jongeren vooral het vraaggericht werken en de systemische benadering van het gezin fijn. De JIM bood volgens jongeren en ouders vooral praktische- en sociaal-emotionele ondersteuning en opvang bij een crisis. Niet alle opgestelde doelen zijn volgens de geïnterviewde ouders en jongeren bereikt. Dit werd niet als een probleem ervaren door de ouders en jongeren. De houding van de professional was volgens hen belangrijker dan het bereiken van alle doelen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat gezinnen door de complexiteit van de problematiek niet de verwachting hebben dat deze allemaal worden opgelost binnen een hulptraject (Razenberg, & Blom, 2013, 2014). Dit onderzoek is een aantal jaar geleden uitgevoerd met een relatief kleine groep jongeren en ouders. Het is daarom belangrijk deze topics in huidig onderzoek met een grotere groep respondenten verder te verkennen, aan te vullen en te verbinden aan de theoretische concepten, door middel van interviews en gesprekanalyses.

2. Methode

De dataverzameling liep van januari 2018 tot en met juli 2019 en bestond uit twee onderdelen:

Gesprekken tussen professionals en gezinnen

Beoogd werd om 20 gevoerde gesprekken tussen professionals en gezinnen, door de professionals op te laten nemen met een audio-recorder. Omdat in de periode van dataverzameling binnen het InVerbinding team van Utrecht-Stad geen 20 professionals werkzaam waren, is in overleg met Youké en de projectgroep besloten om de dataverzameling uit te breiden naar de regio's Eemland, Foodvalley en de Gooi- en Vechtstreek.

De gesprekken zouden aanvankelijk geselecteerd worden op basis van vaste gespreksmomenten behorende bij de fasen van de JIM-aanpak. Het bleek moeilijk voor professionals om toestemming te vragen aan gezinnen en niet alle gezinnen die zijn gevraagd wilden meewerken. Om deze reden is afgeweken van deze vaste gespreksindeling en werden alle beschikbare gesprekken binnen het traject opgenomen. Er is geen responsregistratie bijgehouden in de teams. Dat betekent dat er geen informatie beschikbaar is over hoeveel gezinnen in aanmerking kwamen om gevraagd te worden, hoeveel gezinnen gevraagd zijn voor deelname en hoeveel daarvan er hebben geweigerd of toegestemd om deel te nemen aan het onderzoek. Uiteindelijk hebben 15 professionals in 16 gezinnen 17 gesprekken opgenomen. Dat betekent dat één professional twee gesprekken heeft opgenomen en dat één gezin twee keer heeft meegedaan, met twee verschillende professionals. De volgende gesprekken zijn opgenomen:

- Fase 1
  - Kennismakingsgesprek met gezin (2 x)
  - Kennismakingsgesprek met de JIM en jongere (2 x)
  - Netwerk verkennen en een JIM zoeken met ouders
  - Gesprek tussen de JIM en de professional
- Fase 2
  - Oriënteren op doelen met de JIM en jongere (2 x)
  - Partnerrelatie gesprek (2 x)
- Fase 3
  - Afstemmingsgesprek over doelen met het gezin en de JIM
  - Gezinsgesprek over samenwerking met de JIM
  - Gesprek over het werken aan doelen met gezin en de JIM (2 x)
- Fase 4
  - Evaluatiegesprek met jongere
  - Evaluatiegesprek doelen en plannen van eindgesprek met gezin en de JIM
  - Eindgesprek met jongere en de JIM

In de regio Utrecht zijn zeven gesprekken opgenomen, in de regio Eemland vijf, in de regio Gooi- en Vechtstreek drie en in de regio Foodvalley twee.

De professionals hebben de gezinnen gevraagd of hun contactgegevens gedeeld mochten worden met de onderzoeker. De onderzoeker nam vervolgens contact op met het gezin om toestemming te vragen, voor de opname van het gesprek. De onderzoeker vroeg de gezinnen ook of ze wilden deelnemen aan het tweede onderdeel van het onderzoek, het interview.

De opgenomen bestanden zijn geanalyseerd met behulp van een zelf ontwikkeld observatieformulier. Als basis hiervoor zijn twee formulieren gebruikt: De vuistregels voor professionals uit het boek: *De JIM-aanpak. Het alternatief voor uithuisplaatsing van jongeren* (p. 156) (Van Dam & Verhulst, 2016) en een observatieformulier dat is gebruikt binnen het project: 'Basishulp door gezinswerkers in Utrecht' binnen de AWJTJ Utrecht (De Graaf, Van den Berg, Van

Beekhoven, Pouwels, & Cromheecke, 2019). De ontwikkelde observatielijst is vervolgens ter beoordeling voorgelegd aan het teamhoofd InVerbinding en tevens systeemtherapeut binnen Youké. Het observatieformulier is aan deze rapportage toegevoegd als bijlage 1.

Om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te waarborgen, is voor drie gesprekken door de projectleider en collega onderzoekers, afzonderlijk van elkaar, het observatieformulier ingevuld. De bevindingen zijn vervolgens besproken, totdat consensus over de manier van observeren en coderen werd bereikt. Professionals, jongeren en ouders gaven *active informed consent* voor deelname aan het onderzoek. Het onderzoeksdesign en de toestemmingsprocedure zijn goedgekeurd door de Facultaire Ethische Toetsingscommissie (FETC) van de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht.

Interviews met ouders en jongeren

In totaal zijn negen gezinnen geïnterviewd over de tevredenheid met de hulpverlening en de ervaring met de theoretische concepten. Aanvankelijk werd beoogd om binnen dezelfde 20 gezinnen waarin een gesprek werd opgenomen, de jongere en één van de ouders te interviewen. Dit is gelukt bij vier gezinnen, van in totaal zestien, waar een gesprek is opgenomen. De andere gezinnen gaven wel toestemming voor het opnemen van een gesprek, maar niet voor een interview. De overige gezinnen zijn geworven via Youké door oud-cliënten van InVerbinding telefonisch te benaderen. Er zijn acht gezinnen benaderd, waarvan er vijf wilden deelnemen. Binnen de (in totaal) negen gezinnen zijn zeventien cliënten geïnterviewd, waaronder 9 ouders en 8 jongeren. De dataverzameling is na het betrekken van deze 9 gezinnen gestopt, omdat niet werd verwacht dat door meer inspanning er meer gezinnen zouden kunnen worden betrokken. Ook was er sprake van saturatie, dit betekent dat er verzadiging is opgetreden en dat het afnemen van meer interviews naar verwachting geen nieuwe informatie meer zal opleveren (Baarda et al., 2018).

Ouders en jongeren zijn individueel geïnterviewd met een topiclijst die bestond uit vijf verschillende topics: fase 1; het zoeken naar een JIM, fase 2; rol van de JIM en de professional, fase 3; mate van inspraak binnen het traject, fase 4; afsluiting en tot slot; de toekomst. Er is gekozen voor een individueel interview in de verwachting dat de jongeren en ouders hierdoor zouden spreken vanuit hun eigen perspectief. De gebruikte topiclijst is onder meer gebaseerd op de verschillende fases van de JIM-aanpak (Van Dam & Verhulst, 2016) en de vier kernconcepten: gezinsveerkracht, sociale Vindingrijkheid, netwerkmotivatie en probleemeigenaarschap. Vijf jongeren uit de stad Utrecht hebben de topiclijst voor de jongeren beoordeeld op taalgebruik en relevantie van de vraagstelling. Naar aanleiding van hun feedback is de topiclijst aangepast. De topiclijst voor jongeren is aan deze rapportage toegevoegd als bijlage 2. De vragen die aan jongeren en ouders gesteld worden, betreffen enkel de kernconcepten uit de aanpak en de tevredenheid met de hulpverlening en gaan niet over de persoonlijke situatie en problematiek van het gezin.

De interviews zijn opgenomen met een audiorecorder en daarna ad verbatim getranscribeerd door masterstudenten van de Universiteit Utrecht. Voor de analyses is gebruik gemaakt van een kwalitatieve onderzoeksmethode met het programma Nvivo. De interviews zijn open, axiaal en selectief gecodeerd aan de hand van de topics uit de topiclijst (Boeije, 2011). Om recht te doen aan de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid zijn een aantal interviews door de projectleider en een student-assistent, afzonderlijk van elkaar, gecodeerd. De bevindingen zijn daarna besproken, totdat consensus over de manier van coderen werd bereikt.

Jongeren en ouders gaven *active informed consent* voor deelname aan het onderzoek. Het onderzoeksdesign en de toestemmingsprocedure zijn vooraf goedgekeurd door de Facultaire Ethische Toetsingscommissie (FETC) van de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht.

3. Resultaten

In dit hoofdstuk zijn de resultaten van de gesprekken en de interviews met gezinnen per fase van de JIM-aanpak beschreven. Waar mogelijk is de verbinding tussen de resultaten van de gesprekken en de interviews gemaakt. Bij de beschrijving van de gesprekken is met behulp van tabellen weergegeven welke gedragingen het meest voorkwamen. De gedragingen zijn in de lopende tekst vetgedrukt weergegeven en aan de hand van voorbeelden is besproken hoe deze tot uiting kwamen in de gesprekken. Uitspraken van de professionals zijn schuingedrukt weergegeven. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk is aandacht voor algemene houdingsaspecten van de professionals over de fases heen.

3.1. Fase 1: Wie? Het zoeken van een JIM

Volgens de werkwijze begint fase 1 van de JIM-aanpak met een kennismakingsgesprek waarin de professional aan het gezin uitlegt wat het werken met een JIM inhoudt en wat dit betekent voor het gezin. Vervolgens gaan het gezin en de betrokken professional(s) samen op zoek naar een JIM. Wanneer er een JIM is gevonden maken de gezinsleden, de professional en de JIM onderling afspraken over de samenwerking.

Gesprekken

In bijna alle gesprekken (83%) benoemde de professional naar het gezin dat **de rol van de JIM duurzaam is**. Dit kwam tot uiting in uitspraken over het belang van de rol van de JIM voor het gezin in vergelijking met de professional die niet langer betrokken blijft dan nodig. Tijdens de kennismakingsgesprekken met de gezinnen legden de professionals de bedoeling van de JIM-aanpak en het verloop van het traject uit door het gebruik van de basis-poster *In Verbinding*. Na de uitleg vroegen de professionals aan de gezinsleden hoe de uitleg was overgekomen en of het gezin ervoor open stond om hulpbronnen uit het netwerk te gebruiken.

In meer dan de helft van de gesprekken (67%) benoemden professionals **de meerwaarde van het betrekken van een JIM**, bijvoorbeeld dat de JIM vanuit de bestaande relatie met het gezin de expertise van de professional kon aanvullen. Professionals droegen indirect de meerwaarde die zij ervaren in het betrekken van iemand uit het netwerk uit, door de JIM vaak naar zijn/haar perspectief te vragen.

Het netwerk/de omgeving van de gezinsleden verkenden professionals in meer dan de helft (67%) van de gesprekken door bijvoorbeeld te vragen: *“Wie wil er graag dat het goed met je gaat?”*, en *“Wie is er belangrijk voor je?”*. Verder maakten de professionals in 83% van de gesprekken **gebruik van tools om het netwerk in kaart te brengen**. Zo bracht een professional tijdens een gesprek met ouders met behulp van een genogram de familieverhoudingen en belangrijke personen uit het netwerk in kaart. Tijdens een gesprek tussen professionals, de jongere en de JIM inventariseerden de professionals of er eventueel meer mensen uit het netwerk beschikbaar waren om mee te helpen en mee te denken. Dit had als doel om te voorkomen dat de JIM zich tijdens het traject overvraagd zou voelen.

In meer dan de helft van de gesprekken (67%) werden **ieders mogelijkheden plus de onderlinge dynamiek en functie van de samenwerking besproken**. Tijdens de drie gesprekken waarbij de JIM aanwezig was, werd verkend hoe de samenwerking zou worden vormgegeven, hoe de relatie tussen de jongere en de JIM mogelijk zou veranderen en hoe de jongere en de JIM naar elkaars rollen binnen de samenwerking keken. Er was tijdens deze gesprekken veel ruimte voor de inbreng en de ideeën van de JIM en de jongere. Tijdens de gesprekken met de JIM en de jongere maakten de betrokkenen een eerste aanzet tot het maken van afspraken, bijvoorbeeld over frequentie van contact tussen de JIM, de jongere en de professional en over welke informatie gedeeld werd met ouders en professionals. Wat niet gebeurde in de gesprekken binnen fase 1 was het concreet maken en vastleggen van deze afspraken. In één gesprek geeft de professional

aan dat er de volgende keer ruimte zou zijn om een contract met onderlinge samenwerkingsafspraken te ondertekenen. In geen van de gesprekken in fase 1 met de JIM was het hele gezin aanwezig, alleen de jongere, de JIM en de professional. In één gesprek waren alleen de professionals en de JIM aanwezig en de jongere en de andere gezinsleden niet.

Tabel 1: Het handelen van de professionals fase 1

Meest voorkomend gedrag	Aantal gesprekken	Percentage
Uitleggen dat de rol van de JIM duurzaam is en dat de professional uiteindelijk weer vertrekt	5	83%
Gebruik van tools om netwerk in kaart te brengen (socio-, eco-, genogram, bolletjesschema, levenslijn, basis-poster etc.)	5	83%
Als professional de gezinsleden laten merken dat je een meerwaarde ervaart in het werken met een JIM	4	67%
Het netwerk/omgeving van de gezinsleden verkennen	4	67%
Met de gezinsleden en de JIM ieders mogelijkheden plus de onderlinge dynamiek en functie van de samenwerking bespreken	4	67%

Interviews

Onder jongeren en ouders is geïnventariseerd hoe zij de eerste fase van het traject hadden ervaren. Bijna alle jongeren vertelden dat ze aan het begin van het traject een duidelijke uitleg hadden gekregen van de professional over de JIM-aanpak. Het betrekken van een vertrouwenspersoon uit het netwerk was een idee dat de meeste jongeren erg aansprak. Eén jongere had de uitleg aan het begin van het traject als vaag ervaren en kon zich geen beeld vormen van de kenmerken waaraan een JIM precies zou moeten voldoen. Een andere jongere gaf aan bij aanvang van het traject eigenlijk geen hulpverlening te willen en zei alleen akkoord te zijn gegaan met het zoeken naar een JIM, omdat dit als een verplichting voelde.

Alle ouders gaven aan dat ze de uitleg over de JIM-aanpak duidelijk en prettig vonden. Twee ouders gaven expliciet aan dat het betrekken van een vertrouwenspersoon voor de jongere hen heel zinvol leek. Vijf ouders hadden, ondanks dat ze de uitleg duidelijk vonden, bij aanvang twijfels of de aanpak geschikt zou zijn voor hun zoon of dochter. De redenen hiervoor waren:

- twijfel of de jongere een geschikte JIM zou kiezen
- twijfel of de jongere wel uit zichzelf contact zou zoeken met de JIM
- twijfel of de rol van de JIM in het traject niet te groot was en of de hulpverlening dan wel effectief was
- het idee dat de JIM-aanpak niet de juiste vorm van hulpverlening zou zijn, omdat er volgens ouders intensieve psychische hulp nodig was voor de jongere.

Eén ouder vond het idee van de JIM-aanpak aanvankelijk niet zo aansprekend, omdat het gezin de stap om hulp te zoeken gezet had en alsnog het idee kreeg dat ze de problemen in eigen kring moesten gaan oplossen. Deze ouder vond het lastig om mensen uit hun netwerk te belasten met privéproblemen. Een andere ouder ervaarde de informatie over de rol en inhoud van het InVerbinding team als onduidelijk. Het werd niet duidelijk waarvoor en wanneer er een beroep kon worden gedaan op de expertise uit het team. Alle ouders bespraken hun twijfels met de betrokken professionals en hadden het gevoel dat deze twijfels serieus werden genomen.

Het kiezen van een JIM

Aan jongeren en ouders is gevraagd hoe zij het zoeken naar een JIM hebben ervaren. Twee jongeren vertelden bij aanvang van het traject meteen te weten wie zij als JIM wilden vragen. Zes jongeren gaven aan dat zij ondersteuning nodig hadden van de professional bij het kiezen van een JIM. In een gesprek met de professional dachten zij samen na over potentiële kandidaten. Drie ouders gaven aan dat het vinden van een JIM vlot verliep en dat er weinig ondersteuning nodig was van de professional. Wanneer het wel nodig was vonden ook ouders de ondersteuning van de professional bij het zoeken naar een JIM prettig. In twee trajecten was het volgens de ouders moeilijk om iemand te bedenken die naast de jongere kon staan. De redenen hiervoor waren dat een jongere eigenlijk niemand uit het netwerk vertrouwde en dat de ouder van de andere jongere niemand uit de familie wilde betrekken en geen ander geschikt persoon wist. In beide trajecten is het uiteindelijk wel gelukt om een JIM te vinden. In één van de negen trajecten is het niet gelukt om een JIM langdurig bij het traject te betrekken. De redenen hiervoor waren het missen van een hechte band tussen de JIM en de jongere, tijdgebrek bij de JIM en het benaderen van de jongere op een niet passende/aansluitende manier.

Vrijwel alle jongeren en ouders vonden dat in alle gevallen de jongere het eens moet zijn met de keuze voor de JIM. De jongeren besloten in de meeste gevallen wie er gevraagd zou worden als JIM. Ouder(s) werden hierbij wel betrokken en zij ervoerden dit als prettig. Twee ouders gaven aan dat de keuze voor de JIM een keuze van het hele gezin is geweest. Twee jongeren ervoerden weinig tot geen invloed op de keuze voor de JIM, omdat de keuze vooral door de professionals en de ouders werd gemaakt. Uiteindelijk is er door een jongere een nieuwe JIM gekozen en de andere jongere is uiteindelijk overstapt naar een andere vorm van hulpverlening. Er werd vier keer gekozen voor een oma als JIM, twee keer voor een neef, en in de drie overige trajecten voor een oud-stagebegeleider, een vriendin van de moeder van de jongere en een zus van de stiefmoeder van de jongere.

De jongeren kozen voor hun JIM om de volgende redenen:

- Een hechte band met de JIM
- De behulpzame houding van de JIM
- De JIM was al intensief betrokken bij het gezin
- De JIM had een neutrale positie
- De JIM was te vertrouwen; informatie werd niet 'doorverteld'.

Ouders noemden dezelfde redenen als de jongeren en voegden daar nog de volgende redenen aan toe:

- De JIM had genoeg tijd voor de jongere
- De JIM was niet te streng voor de jongere

Reactie van de JIM op verzoek van de jongere

Bijna alle jongeren vertelden dat de JIM's meteen ja zeiden op het verzoek om JIM te worden. Eén jongere zei dat de JIM eerst wilde overwegen of de gevraagde betrokkenheid en inzet op te brengen was. Volgens zeven ouders reageerden de JIM's heel enthousiast op het verzoek, waarbij één JIM tijdens het kennismakingsgesprek zelf aanbood om JIM te worden. In twee andere trajecten had de JIM, volgens ouders, bij aanvang twijfels. Deze twijfels hadden te maken met angst voor het in negatieve zin veranderen van de relatie met de jongere, het niet scherp genoeg hebben van wat de betrokkenheid als JIM zou inhouden en het onderschatten van de ernst van de situatie. In gesprekken tussen de JIM en de professional werden deze twijfels weggenomen.

3.2. Fase 2: Wat? Oplossingsanalyse en oplossingsrichting opstellen

Binnen fase 2 analyseren de professional, de JIM en het gezin de problematiek en denken zij na over mogelijke oplossingen. Daarna wordt georiënteerd op doelen waaraan in fase 3 gewerkt gaat worden.

Gesprekken

In 75% van de gesprekken werden ieders mogelijkheden plus de onderlinge dynamiek en functie van de samenwerking besproken met de jongere, de JIM. Ook was er aandacht voor mogelijke veranderingen binnen de relatie tussen de jongere en de JIM door het werken met de JIM-aanpak doordat de professional vroeg: *“Hoe was jullie band eerst en hoe is deze nu veranderd?”*. Zo werd bijvoorbeeld besproken hoe de jongere en de JIM om zouden kunnen gaan met mogelijke onenigheid.

Een analyse van de problematiek en het opstellen van een oplossingsrichting maakten professionals in 75% van de gesprekken door het stellen van open vragen aan de JIM en de jongere. Tijdens het aandragen van oplossingsrichtingen werd vaker naar het perspectief van de JIM gevraagd dan dat van de jongere. De oplossingsrichting werd binnen de gesprekken nog niet concreet gemaakt. Het bleef vaak bij een eerste verkenning. **Het aankaarten van het opstellen van doelen** deden professionals in 75% van de gesprekken vooral in samenwerking met de JIM en de jongere. De professionals lieten merken dat zij het perspectief van de JIM belangrijk vonden, door de jongere en de JIM te stimuleren samen doelen op te stellen en vervolgens na te denken over strategieën om deze doelen te bereiken. **De professionals vroegen naar de ideeën van de JIM en de jongere over welke doelen belangrijk waren en gingen daar vervolgens mee aan de slag** in 75% van de gesprekken. Ook deden professionals zelf suggesties over doelen die wellicht belangrijk konden zijn. De regie leek in de gesprekken vooral bij de JIM en de jongere of de ouders te liggen. Het resultaat hiervan was dat de gezinsleden en de JIM veel vertelden vanuit hun eigen perspectief. De manier van vragen stellen verschilde per professional. Waar de ene professional vooral de JIM's en de jongere of de ouders aan het woord liet, stelde de andere professional wat meer suggestieve vragen en gaf wat meer advies. Binnen de gesprekken was weinig sprake van het aanbrengen van structuur door de professional. De professionals reageerden vooral op wat de gezinsleden en de JIM aan de orde stelden.

De professionals stelden vragen **over de onderlinge verhoudingen binnen het gezin om inzicht te krijgen in hoe de gezinsleden met elkaar omgaan** in 75% van de gesprekken. Deze gesprekken waren met beide ouders en verder waren er geen gezinsleden of JIM bij aanwezig. Zo vroegen professionals aan ouders hoe zij doorgaans gewend waren met conflicten om te gaan. Verder gaven de professionals ouders met voorbeelden inzicht in patronen in hun relatie. **Herkaderen van bestaande relaties** deden professionals in 75% van de gesprekken door ouders op een positievere of meer begripvolle manier naar elkaars gedrag te laten kijken. De professionals maakten tijdens de relatiegesprekken met ouders de koppeling met het sociaal netwerk door te vragen: *“Wie uit jullie omgeving zijn hierbij betrokken en weten hiervan”* en *“Mag er iemand bij komen zitten?”*. Toch bleek het onderwerp binnen deze gesprekken vooral de relatie tussen de ouders en niet de samenwerking met de JIM.

Tabel 2: Het handelen van de professionals in fase 2

Meest voorkomend gedrag	Aantal gesprekken	Percentage
Met de gezinsleden en de JIM ieders mogelijkheden plus de onderlinge dynamiek en functie van de samenwerking bespreken	3	75%
Met de gezinsleden en de JIM een analyse maken van de problematiek en oplossingsrichting opstellen	3	75%
De gezinsleden en de JIM hun ideeën naar voren laten brengen en vervolgens aan de slag gaan met deze ideeën.	3	75%
Een verkenning maken van de systemische verhoudingen binnen het gezin. Hoe gaan de gezinsleden met elkaar om? Hoe beschrijven zij de onderlinge relaties?	3	75%
Gebruik van herkaderen: een nieuw overkoepelend script of kader aanbieden waarbinnen bijvoorbeeld bestaande relaties een andere betekenis kunnen krijgen.	3	75%

Interviews

Binnen fase 2 krijgt de samenwerking tussen de JIM's, de gezinsleden en de professionals vorm. Aan ouders en jongeren is gevraagd hoe zij deze fase ervaren en hoe de professionals en de JIM's volgens jongeren en ouders invulling gaven aan hun rol.

Uit de interviews kwam naar voren dat twee jongeren in deze fase behoefte hadden aan meer contactmomenten samen met de JIM en de professional om zich voldoende ondersteund te voelen tijdens het traject. Eén ouder gaf aan tijdens deze fase sturing van het proces door de professionals te missen binnen het traject. Volgens deze ouder was het onduidelijk welke richting het proces opging en daardoor niet in te schatten wat er verwacht kon worden aan resultaten en op welk moment. Een duidelijkere lijn binnen het traject en een concrete rolverdeling tussen de verschillende betrokkenen was volgens deze ouder gewenst. Deze ouder vond dat de professionals meer hun eigen expertise moesten inzetten om te analyseren welke hulp nodig was binnen een gezin en welke aanvullende expertise daar wellicht voor ingezet moest worden. Wanneer er teveel geleund werd op het advies van de JIM was dit, volgens deze ouder, een risico op het missen van problematiek, omdat de JIM geen professional is en dus bepaalde problematiek ook niet kan helpen oplossen.

Rolinvulling van de JIM

Bij de rolinvulling van de JIM werd onderscheid gemaakt tussen het perspectief van jongeren en van ouders (zie tabel 3). In de tabel is aangegeven wat door ouders en/of door jongeren werd benoemd.

Tabel 3: Rolinvulling van JIM voor jongeren en ouders (n=17)

Rolinvulling JIM voor jongeren	Volgens ouders	Volgens jongeren
Het hebben van een vertrouwenspersoon die altijd klaarstaat voor de jongere	x	X
JIM als voorbeeldfunctie voor de jongere	x	
Een beroep op de JIM kunnen doen voor advies bij vragen en problemen	x	X
Time-out plek: bij de JIM logeren of samen iets leuks doen	x	X
Samen huiswerk maken en een plek hebben om te kunnen studeren		X
Kunnen praten over spanningen en ruzies thuis, waar in een druk gezin niet altijd ruimte voor is	x	X
Samen nadenken over het opstellen van doelen	x	X
Jongere helpen en ondersteunen bij het herkennen en verwoorden van emoties om zich duidelijk te kunnen verwoorden	x	X
De jongere in het gedrag corrigeren en remmen op een rustige manier waar ouders daar niet altijd de rust voor kunnen vinden	x	X
Ondersteunen bij moeilijke beslissingen en aanwezig bij moeilijke gesprekken	x	
Rolinvulling JIM voor ouders	Volgens ouders	Volgens jongeren
Sterke band ervaren met de JIM	x	X
Terecht kunnen bij de JIM voor advies, geruststelling en ondersteuning	x	X
Meedenken tijdens afspraken met professionals	x	X
Even uit de situatie kunnen stappen wanneer nodig door aanwezigheid JIM	x	

Rolinvulling van de professional

Aan jongeren en ouders is gevraagd hoe de rol van de professional tijdens het traject tot uiting kwam, zoals weergegeven in tabel 4. Met een kruisje is aangegeven wat door ouders en/of door jongeren werd benoemd.

Tabel 4: Rolinvulling professional volgens ouders en jongeren (n=17)

Rolinvulling professionals	Volgens ouders	Volgens jongeren
Ondersteunen bij het zoeken naar een JIM		X
Uitvinden waar het probleem precies ligt en samen zoeken naar oplossingen		X
Gezamenlijk doelen stellen en evalueren	x	X
Helpen bij het herkennen van en omgaan met emoties		X
Het bieden van opvoedondersteuning	x	X
Inzicht geven in gedrag en patronen binnen gezin en helpen om relaties te verbeteren	x	X
Vertrouwenspersoon zijn van de jongere	x	
Objectief standpunt innemen	x	
Moeilijke zaken bespreekbaar maken en een spiegel voorhouden	x	
Ondersteunen tijdens contact met andere betrokken professionals	x	x
Helpen voorkomen dat jongere uit huis geplaatst wordt	x	

3.3. Fase 3: Hoe? Leerdoelen opstellen en taakverdeling

In de werkwijze worden binnen fase 3 de doelen vastgesteld, waarop in fase 2 georiënteerd is. De professional, de gezinsleden en de JIM denken na over hoe er aan de doelen gewerkt gaat worden. Tussentijds wordt de voortgang van de doelen met het gezin besproken.

Gesprekken

Binnen vrijwel alle gesprekken in deze fase was veel ruimte voor **de gezinsleden om te vertellen vanuit hun eigen perspectief**, bijvoorbeeld over hoe zij het werken aan de doelen ervoeren. Professionals stimuleerden gezinsleden om op elkaar te reageren, wanneer werd gevraagd: *“Wat doet het met je als je moeder wegloopt uit het gesprek?”* of *“Hoe zou je moeder merken dat jij je inzet?”*. Er was tijdens het bespreken van de doelen veel ruimte (75%) **voor de ideeën van de gezinsleden en de JIM en er werd met deze ideeën aan de slag gegaan** en tijdens een groot gedeelte van de gesprekken (75%) vroegen professionals **tijdens het opstellen van de leerdoelen aan de gezinsleden wat er volgens hen veranderd moest worden en op welke manier**, bijvoorbeeld wanneer een jongere werd gevraagd om tijdens het gesprek een lijst met belangrijke doelen op te stellen. Vervolgens besprak de professional met de gezinsleden en de JIM hoe ze elkaar zouden kunnen helpen met het nakomen van de gemaakte afspraken.

De professionals maakten de gezinsleden en de JIM zelf verantwoordelijk voor het werken aan hun leerdoelen, bijvoorbeeld wanneer tegen een jongere werd gezegd: *“Volgens mij hebben we*

Uiting van centrale concepten, onderliggend aan de JIM-aanpak, in het handelen van professionals binnen de specialistische hulp

vorige keer hetzelfde besproken. We komen hier wekelijks en je vertelt hetzelfde verhaal, maar volgens mij helpt het je nog niet". Ook werd veel gevraagd over wat tot nu toe wel gelukt was en op welke manier dit in de toekomst herhaald kon worden. Dit werd met behulp van een schema met 'helpende en niet helpende zaken' in kaart gebracht. Tijdens één gesprek werd duidelijk dat de doelen waren vastgesteld in een plan van aanpak. De professional vroeg aan de gezinsleden of zij het plan met doelen dat zij gezamenlijk hadden opgesteld en dat door de professional was uitgetypt en opgestuurd hadden gelezen. In de andere gesprekken werd niet duidelijk of de doelen waar over werd gesproken al eerder in een plan waren genoteerd.

In een groot gedeelte van de gesprekken (75%) werd **de JIM gepositioneerd door steeds te vragen naar zijn/haar perspectief**. Dit kwam tot uiting wanneer de professional vroeg wat de JIM ergens van dacht. Of wanneer de professional aan de jongere vroeg: "Is er iemand naast je moeder, buitenshuis, die je kan helpen je aan je afspraken te houden?" en "Heb je het idee dat praten hierover met de JIM je gaat helpen?". Ook vroeg de professional aan de JIM om te vertellen over eigen ervaringen met vergelijkbare problematiek als de jongere en hoe de JIM daar toen mee omgegaan was.

Tabel 6: Het handelen van de professionals in fase 3

Meest voorkomend gedrag	Aantal gesprekken	Percentage
De gezinsleden laten vertellen vanuit hun perspectief	4	100%
Met de gezinsleden en de JIM leerdoelen opstellen	3	75%
De gezinsleden en de JIM hun ideeën naar voren laten brengen en vervolgens aan de slag gaan met deze ideeën.	3	75%
De JIM positioneren door steeds te vragen naar zijn/haar perspectief	3	75%

Interviews

Eén van de belangrijke uitgangspunten van het werken met de JIM-aanpak is het stimuleren van de gezinsleden om de regie te nemen over hun eigen situatie. Tijdens de interviews is daarom aan jongeren en ouders gevraagd in hoeverre zij van de professionals de ruimte kregen om invloed en inspraak te hebben tijdens het maken van belangrijke keuzes binnen het traject. De meeste jongeren en ouders gaven aan dat er ruimte was voor inspraak in de gang van zaken tijdens het traject en ervoeren een gelijkwaardige samenwerking met de professionals. Dit komt overeen met de resultaten uit de opgenomen gesprekken. Voor jongeren en ouders was deze ervaring vaak anders dan de ervaring met eerdere hulpverlening, waar zaken voor hen in plaats van mét hen besloten werden. Eén jongere ervoerde wel ruimte voor inspraak, maar wilde zelf niet investeren, wegens een gebrek aan vertrouwen in de professionals. De meeste ouders en jongeren gaven aan dat de belangrijke keuzes gezamenlijk werden gemaakt door het gezin, de JIM en de professional samen. Eén jongere gaf aan niet zelf te mogen kiezen, maar kreeg later wel de mogelijkheid om de gemaakte keuzes bij te sturen. Een andere jongere ervoerde dat de keuzes werden gemaakt door de professional en de ouder. Wat betreft het opstellen van leerdoelen miste één ouder hierin een proactieve houding van de professionals in het meedenken over doelen. Wanneer, volgens deze ouder, enkel wordt gewerkt aan de doelen die het gezin zelf naar voren brengt bestaat de kans dat belangrijke zaken over het hoofd worden gezien, die dan mogelijk op een later moment tot verergering van problematiek kunnen leiden.

3.4. Fase 4: Hoe nu verder? Leerdoelen evalueren en toekomstperspectief

Volgens de werkwijze worden binnen fase 4 de doelen geëvalueerd en wordt besproken hoe de verbeterde situatie vastgehouden kan worden. Verder bespreken de gezinsleden, de professional en de JIM hoe ze verder gaan zonder de professional en hoe de betrokkenheid van de JIM na afronding van het traject wordt vormgegeven.

Gesprekken

In alle gesprekken **werden de opgestelde leerdoelen geëvalueerd**. Dit deden de professionals door de leerdoelen door te nemen met alleen de jongere, in navolging van een eerder plaatsgevonden gezinsgesprek (1 gesprek), de jongere, de ouder en de JIM (1 gesprek) en de JIM en de jongere (1 gesprek) en te bespreken hoe er gewerkt was aan de doelen. Binnen één gesprek betrof de professional de jongere en de JIM bij het scoren van de doelen in het eindverslag. In alle gesprekken stelden de professionals **coping vragen om erachter te komen wat de gezinsleden tot nu toe hadden gedaan om hun doelen te bereiken en hoe dit in de toekomst voortgezet kon worden**. Door het stellen van vragen aan alle aanwezigen, werd vanuit ieders perspectief duidelijk wat ervoor had gezorgd dat doelen behaald waren. **In alle gesprekken identificeerden de professionals krachten bij het gezin door vragen te stellen over hoe het gelukt was om doelen te bereiken en wat daarbij had geholpen**. Door de vraagstelling benadrukten de professionals vooral datgene in de vooruitgang waar het gezin en de JIM zelf invloed op hadden gehad, bijvoorbeeld: *“Het is je toch gelukt om een omschakeling te maken. Hoe heeft de JIM je daarin kunnen helpen?”* en *“Hoe is het gelukt om beter te communiceren met elkaar? Hoe heb je ontdekt dat dat helpt?”* In twee derde (66,7%) van de gesprekken vroegen de professionals **naar wat de gezinsleden of de JIM nog samen zouden willen bereiken of veranderen in de huidige situatie**. De professionals inventariseerden daarbij ook wat het gezin daarvoor van elkaar, de JIM of wellicht van de professional nodig had. Ook stelden de professionals vragen over of en hoe het gezin nog wilde werken aan doelen die nog niet helemaal bereikt waren. In één gesprek werd benoemd dat nog niet alle doelen behaald waren en werd besproken welke stappen daarvoor nog nodig waren.

De betrokkenheid van de JIM en hoe deze in de toekomst zal worden vormgegeven kwam in twee gesprekken ter sprake, maar er werden geen concrete afspraken over gemaakt. De verwachtingen van de JIM en de gezinsleden op dit gebied werden niet besproken. Binnen één gesprek bespraken de professionals wel met het gezin en de JIM hoe zij een beroep kunnen doen op de professionele hulpverlening, als hun samenwerking zou stagneren. Binnen twee gesprekken evalueerden de professionals de samenwerking met het gezin door te vragen hoe zij het JIM-traject en de werkwijze van de professional hadden ervaren. Eén professional vroeg aan het gezin hoe zij de JIM-aanpak waardeerden wanneer zij deze vergeleken met eerdere hulpverlening.

Tabel 7: Het handelen van professionals in fase 4

Meest voorkomend gedrag	Aantal gesprekken	Percentage
Met de gezinsleden en de JIM de leerdoelen evalueren: vragen naar wat er goed is gegaan, bijvoorbeeld sinds de vorige keer en hoe er is gewerkt aan de gemaakte afspraken	3	100%
Coping vragen stellen: vragen wat de gezinsleden tot nu toe hebben gedaan om hun doelen te bereiken en hoe dit in de toekomst voortgezet kan worden	3	100%
Identificeren van krachten, bijvoorbeeld "Hoe is het gelukt om de doelen te bereiken? Wie of wat heeft daarbij geholpen?"	3	100%
Vragen naar wat de gezinsleden of de JIM nog samen zouden willen bereiken of veranderen in de huidige situatie	2	66,7

Interviews

Onder jongeren en ouders werd geïnventariseerd of zij hun JIM nog zouden benaderen of benaderden voor steun na afsluiting van het traject. Deze vraag werd alleen gesteld aan de jongeren en ouders die zich tijdens het traject in fase 3 of 4 bevonden, of waar het traject al bij was afgesloten. Vier jongeren en ouders hebben antwoord gegeven op deze vraag. Twee jongeren en ouders, bij wie het traject recentelijk was afgesloten, spraken de intentie uit om JIM nog te benaderen voor steun, omdat de hechte band er nog steeds was en naar verwachting ook zou blijven voortduren. Een andere jongere gaf aan de JIM nog wel te willen benaderen, maar te merken dat het contact nu minder intensief was dan voorheen. Een andere jongere had sinds het afsluiten van het traject minder contact met de JIM dan voorheen, omdat de JIM ver weg woonde. De ouders van deze jongeren beaamden dit.

Verandering in situatie en toekomstperspectief

Aan jongeren en ouders is gevraagd of er sprake was van positieve veranderingen in hun leven na of tijdens het JIM-traject. Bijna alle jongeren en ouders benoemden één of meerdere positieve veranderingen (zie tabel 8).

Tabel 8: Positieve veranderingen

Positieve veranderingen	Genoemd door ouders	Genoemd door jongeren
Duidelijkere afspraken, verbeterde communicatie en relaties binnen gezin	x	x
Verbetering van de sfeer thuis	x	x
Meer eerlijkheid en openheid	x	x
Meer rust in het gezin	x	
Minder conflicten en beter om weten te gaan met conflicten	x	
Het kunnen betrekken van de JIM voor advies en steun	x	
Meer ruimte en begrip voor elkaars behoeften	x	
Als gezin vaker leuke dingen samen doen	x	
Positiever in het leven staan	x	
Jongere woont weer gedeeltelijk thuis	x	

Verder is aan de jongeren en ouders die zich tijdens het traject in fase 3 of 4 bevonden, of waar het traject al bij was afgesloten de vraag gesteld hoe door het JIM-traject hun toekomstperspectief was veranderd. Twee jongeren gaven aan een positievere kijk op hun toekomst te hebben door het werken met een JIM. Eén van deze jongeren had geleerd meer te praten over problemen en zelf naar oplossingen te zoeken. De andere jongere voelde zich gesteund binnen het traject door de JIM en professional bij het maken van moeilijke keuzes voor de toekomst, bijvoorbeeld de keuze voor een opleiding. Drie ouders gaven aan dat door het traject hun toekomstperspectief op een positieve manier was beïnvloed. Ze zagen de toekomst met meer hoop en vertrouwen tegemoet.

Verskil in het werken met en zonder een JIM volgens ouders en jongeren

Aan alle jongeren en ouders is gevraagd naar de verschillen in het werken met of zonder een JIM binnen het hulpverleningstraject. Vrijwel alle ouders en jongeren waren van mening dat het betrekken van een JIM voordelen bood voor het slagen van het traject. Eén van de ouders had twijfels bij het betrekken van een JIM. Deze ouder dacht dat de jongere uit schaamte wellicht bepaalde zaken eerder met een professional met zwijgplicht zou willen delen, in plaats van met een bekende uit het netwerk en twijfelde aan de coachingsvaardigheden van een JIM. Een jongere zag wel de meerwaarde van het betrekken van een JIM, maar benoemde dat binnen het traject de veranderbereidheid en verantwoordelijkheid ook bij de jongere zelf lag. In tabel 9 zijn de antwoorden van jongeren en ouders weergegeven.

Tabel 9: Verschil in het werken met en zonder een JIM

Verschil in het werken met en zonder JIM	Volgens ouders	Volgens jongeren
Een vast persoon uit je eigen netwerk hebben is prettiger dan de betrokkenheid van meerdere professionals	x	
De JIM heeft een realistischer beeld van de situatie en kan beter inschatten hoeveel tijd het gaat kosten voor het beter gaat dan een professional		x
Een professional werkt vaak volgens een geprotocolleerd tijdpad en de JIM niet		x
Een professional moet nog helemaal uitzoeken wie de jongere is en een JIM weet dat al		x
Doordat de JIM het gezin beter kent nemen ouders en jongere eerder iets aan van de JIM dan van de professional	x	
De JIM is vaker beschikbaar dan de professional	x	x
Laagdrempelig contact: minder bezwaard voelen om hulp te vragen dan met een professional	x	x
De JIM kan helpen de uitspraken van jongere te nuanceren en zo een reëler beeld te scheppen		x
Jongeren die moeite hebben met het vertrouwen van mensen vinden het prettiger om met een JIM te praten dan met een professional		x
Wellicht zal een jongere minder snel persoonlijke informatie delen met de JIM dan met een professional, omdat de professional zwijgplicht heeft	x	
Een JIM heeft niet de juiste coaching vaardigheden en een professional wel	x	
Desondanks betrokkenheid JIM is ook verantwoordelijkheid en veranderbereidheid bij jongere nodig		x
Meer ruimte voor ontspanning en leuke dingen doen dan met een professional	x	
Betrokkenheid van de JIM maakt het voor jongeren wellicht minder bedreigend om met een professional te praten	x	
Als het traject is geëindigd kan het gezin nog bij de JIM terecht en meestal niet meer bij de professional	x	

Verder is aan alle ouders en jongeren gevraagd of zij de JIM-aanpak zouden aanraden aan andere gezinnen. Alle ouders en jongeren zouden dit doen, omdat ze het als prettig ervaren dat de JIM er was om hen te ondersteunen. Ouders zouden de JIM-aanpak vooral aanraden omdat een JIM 'eigen' voelt en het daardoor makkelijk en laagdrempelig was om de JIM te benaderen voor steun. Ouders vonden het belangrijk dat jongeren door het contact met JIM kunnen oefenen met het opbouwen van een vertrouwensband met een belangrijke ander, waar ze dat anders misschien niet zo snel zouden doen of kunnen.

Om hulp vragen

Met de JIM-aanpak wordt beoogd de sociale vindbaarheid van gezinsleden te vergroten, zodat zij leren om in hun omgeving om hulp te vragen wanneer nodig. Aan jongeren en ouders is gevraagd of hun idee over het vragen van hulp veranderd was tijdens of na het traject. Twee ouders gaven aan dat hun idee over om hulp vragen niet veranderd was, omdat ze altijd al open stonden voor hulp, zowel professioneel als vanuit het sociaal netwerk. Een aantal jongeren en ouders gaf aan dat ze door het JIM-traject wel eerder om hulp zouden vragen aan mensen in hun omgeving dan voorheen. Door het traject was voor hen duidelijker geworden op welke mensen in hun omgeving ze een beroep konden doen. Jongeren gaven aan dat ze door het contact met hun JIM hadden geleerd dat om hulp vragen ook op een laagdrempelige manier kan. Ook zouden sommige jongeren nu ook eerder hun ouders om hulp vragen dan voorheen. Een ouder zei gemerkt te hebben dat meerdere mensen in de eigen omgeving te kampen hadden met problemen en dat dit zorgde voor onderlinge (h)erkenning en het hierdoor gemakkelijker werd om hulp te vragen in de eigen omgeving.

3.5. Algemene houdingsaspecten van professionals over de fases heen

In deze paragraaf worden algemene aspecten in de houding van de professional over de fases heen besproken en wordt een verbinding gemaakt met de interviews met jongeren en ouders.

Gesprekken

In vrijwel alle gesprekken **stelden professionals vragen vanuit een niet-wetende open houding** aan de gezinsleden. Door deze manier van gespreksvoering lag de regie binnen het gesprek zoveel mogelijk bij het gezin. Soms stelden de professionals suggestieve vragen om het gesprek een bepaalde richting te geven, bijvoorbeeld door aan de JIM te vragen *"Vind je het verstandig dat de jongere zo vaak alleen thuis is?"* en *"Waar zit het hem in dat de jongere een lakse houding heeft?"*. Of door aan de jongere te vragen: *"Hoe kunnen we zorgen dat het je echt gaat lukken? Want nu ben je ervan overtuigd, maar hoe zorg je ervoor dat het echt gaat werken?"* In het grootste gedeelte van de gesprekken (82%) sloot de professional aan **bij het taalgebruik van gezinsleden en JIM**, bijvoorbeeld door woorden en uitdrukkingen te gebruiken passend bij de leefwereld van de jongeren. Hierdoor ontstond er in de gesprekken merkbaar een ontspannen sfeer. In meer dan 75% van de gesprekken maakten de professionals **gebruik van humor**, zoals bijvoorbeeld het reageren op een miauwende kat: *"De kat wil er ook iets van zeggen geloof ik!"*. De lastige situatie werd door het gebruik van humor luchtiger gemaakt. In een groot gedeelte van de gesprekken (75%) **gaf de professional advies** aan de gezinsleden, zoals advies aan een jongere om bij mensen te checken hoe een boodschap bedoeld werd, om te voorkomen dat de jongere deze onbedoeld negatief opvatte. Of door tegen ouders te zeggen: *"Jullie neiging is het om het weg te lachen, maar het is wel belangrijk om te bespreken, om dit te veranderen"*. In meer dan drie kwart van de gesprekken benoemde de professional **positieve eigenschappen van de gezinsleden en de JIM**, wanneer bijvoorbeeld de openheid van een jongere werd benoemd als positief punt: *"Knap dat jullie zo open praten, terwijl we elkaar nog niet goed kennen"*. In een groot deel van de gesprekken (71%) was er veel ruimte voor de gezinsleden om te **vertellen vanuit hun perspectief**. In ongeveer 70% van de gesprekken **verwoordde de professional het eigen perspectief**, bijvoorbeeld door de eigen mening over een gespreksonderwerp te geven.

Uiting van centrale concepten, onderliggend aan de JIM-aanpak, in het handelen van professionals binnen de specialistische hulp

Tabel 10: Algemene houdingsaspecten van professionals over de fases heen

Houdingaspect	Aantal gesprekken	Percentage
Wie, hoe, wat, wanneer vragen stellen vanuit een niet-wetende open houding	17	100%
Aansluiten bij het taalgebruik van gezinsleden en JIM	14	82%
Gebruik maken van humor	13	76%
Advies geven	13	76%
Positieve eigenschappen van de gezinsleden en de JIM benoemen	13	76%
De gezinsleden laten vertellen vanuit hun perspectief	12	71%
Eigen perspectief verwoorden	12	71%

Interviews

Veel van de eerder benoemde algemene houdingsaspecten van de professionals kwamen terug in de interviews met jongeren en ouders. Zowel jongeren als ouders ervoeren dat de professional met hen samen aan het werk ging. Professionals luisterden goed naar de ideeën die het gezin zelf had over hun situatie, problematiek en mogelijke oplossingsrichtingen. Ouders vonden het prettig dat de professional niet de ouderrol probeerde over te nemen, maar samen mogelijke oplossingen verkende. Tips en adviezen werden op een positieve en opbouwende manier gecommuniceerd. Volgens ouders hielpen professionals de gezinsleden dichter bij elkaar te komen, doordat ze het gezin als geheel in hun benadering als uitgangspunt namen en alle aanwezige gezinsleden betrokken tijdens gesprekken. Ouders ervoeren dat de professional tijdens gesprekken bij de jongere aansloot en de jongere op een rustige en respectvolle manier bejegende. De mogelijkheid om thuis gesprekken te voeren vonden ouders ook fijn. Twee jongeren noemden ook minder prettige aspecten in de houding van de professionals. Zo had één jongere het vermoeden dat de professional informatie doorvertelde aan anderen. Dezelfde jongere gaf aan dat er door de professionals vooral veel gepraat werd en weinig werd bijgedragen aan het zoeken van concrete oplossingen. Tenslotte ervoerde een andere jongere het soms als onprettig als de professionals veel vragen stelden. Samenvattend gaven jongeren en ouders, ondanks enkele minpunten, met name aan dat zij vooral de rustige, open, geïnteresseerde en bemoedigende houding van de professionals als zeer prettig ervoeren.

4. Discussie

Binnen fase 3 van het JIM-project is inzicht verworven in hoe de vier kernconcepten netwerkmotivatie, probleemeigenaarschap, gezinsveerkracht en sociale vindingrijkheid teruggezien werden in het handelen van professionals. Dit is onderzocht door het analyseren van zeventien gesprekken tussen professionals en gezinnen en interviews met negen ouders en acht jongeren binnen negen gezinnen. De conclusies en aanbevelingen worden in dit hoofdstuk per kernconcept besproken.

Netwerkmotivatie

Netwerkmotivatie werd door professionals in de gesprekken met name gestimuleerd door in hun handelen uit te dragen dat zij meerwaarde zagen in het werken met het netwerk en door de duurzaamheid van de relatie tussen de JIM en het gezin te benadrukken. Uit de interviews kwam naar voren dat het idee van het betrekken van een vertrouwenspersoon vanuit het netwerk de meeste jongeren en ouders erg aansprak. Vrijwel alle jongeren en ouders zouden de JIM-aanpak aanraden aan anderen en zagen de meerwaarde van het betrekken van een JIM tijdens de hulpverlening. Eventuele initiële twijfels, met name onder ouders, werden weggenomen tijdens een gesprek met de professional. Binnen alle gezinnen, met uitzondering van één gezin, was het gelukt om een JIM langdurig bij het traject te betrekken. De meeste jongeren kozen een familielid als JIM. Jongeren en ouders vonden het prettig dat de professionals hen, waar nodig, ondersteunden in het zoeken naar een JIM. De keuze voor de JIM lag in de meeste situaties bij de jongeren, maar ouders werden hier wel in meegenomen. Ouders ervoeren het als positief dat zij door de professionals werden betrokken bij het keuzeproces. Dit sluit aan bij bevindingen uit onderzoek waar ouders het als prettig ervoeren dat zij hun mening mochten geven over mentoren van hun kinderen die zij wel of niet geschikt vonden (Spencer, Gowdy, Drew, & Rhodes, 2018). Het bewust betrekken van ouders bij het keuzeproces lijkt een goede strategie, omdat uit ander onderzoek naar het werken met mentoringsprogramma's blijkt dat een enkelvoudige focus op de relatie tussen de mentor en de jongere als gevolg kan hebben dat ouders worden buitengesloten uit de samenwerking (Spencer & Basualdo-Delmonico, 2014) en dat het op een effectieve manier betrekken van gezinsleden één van de grootste uitdagingen is tijdens het werken met informele mentoren (Garringer, McQuillin, & McDaniel, 2017).

Probleemeigenaarschap

Probleemeigenaarschap kwam met name in de gesprekken binnen fase 2 van de trajecten aan bod. Professionals activeerden de gezinsleden om zelf na te denken over de problematiek en een mogelijke oplossingsrichting, door veel open vragen te stellen. Er was hierbij veel ruimte voor het perspectief van de gezinsleden en de JIM. Vanuit de interviews werd dit door jongeren en ouders bevestigd. Zij hadden het idee inspraak te hebben in de gang van zaken. Deze ruimte voor het perspectief van het gezin leek soms echter in de weg te staan bij het maken van concrete afspraken door de professional met het gezin. De gesprekken leken soms wat vrijblijvend en fragmentarisch te blijven en vooral gericht op wat er ter tafel kwam. Dit werd vanuit de interviews door één ouder bevestigd. Deze ouder had gewild dat de professional meer structuur aanbracht in het traject om duidelijkheid te scheppen over de richting van het traject. Twee jongeren gaven aan dat zij behoefte hadden aan meer afspraken tussen henzelf, de professional en de JIM om stappen te kunnen maken in het traject.

Het stellen van doelen samen met gezinnen kwam met name terug in de gesprekken binnen fase 2 en fase 3. Uit onderzoek blijkt dat wanneer gezinnen de mogelijkheid krijgen om eigen doelen te stellen, de kans groter is dat de doelen worden behaald en de begeleiding positief wordt afgerond. Dit komt omdat gezinnen zich vaak meer verantwoordelijk voelen voor het werken aan doelen, wanneer zij het idee hebben dat het hun eigen doelen betreft. Het duidelijk en expliciet stellen en noteren van doelen in een plan draagt bij aan de structuur van het traject en maakt het

Uiting van centrale concepten, onderliggend aan de JIM-aanpak, in het handelen van professionals binnen de specialistische hulp

bovendien mogelijk om de doelen te evalueren (Van Yperen & Van der Steege, 2006). In lijn met deze bevindingen werden in alle gesprekken binnen fase 3 doelen besproken en genoteerd met veel aandacht voor het perspectief van de aanwezige gezinsleden en de JIM. Ouders en jongeren vonden de ruimte voor hun perspectief prettig. In één gesprek werd duidelijk dat de besproken doelen waren vastgelegd in een al eerder gemaakt plan. In de overige gesprekken werd niet duidelijk of deze doelen onderdeel waren van een eerder gemaakt plan, of ter plekke bedacht en opgeschreven werden. Een aanbeveling is om na te gaan of de professional met de gezinsleden en de JIM in de praktijk een plan van aanpak met doelen opstellen en dit indien nodig te stimuleren om zo effectief mogelijk samen te werken met de gezinnen.

Gezinsveerkracht

Met name in fase 4 identificeerden professionals krachten bij gezinnen door ze te wijzen op hoe hun situatie was verbeterd en te vragen hoe zij daar zelf aan hadden bijgedragen. Dit leek een strategie te zijn om gezinnen bewust te maken van hun eigen aandeel in de positieve veranderingen in hun leven en hiermee de gezinsveerkracht te vergroten (Masten, 2018; Ungar, 2015; Walsh, 2016).

Binnen de gesprekken viel op dat er weinig sprake was van momenten waarbij de jongere, alle gezinsleden en de JIM aanwezig waren. In de meeste gesprekken was de JIM wel aanwezig. Bij een aantal gesprekken lag de focus echter vooral op het gesprek tussen de professionals en de ouders en waren zowel de JIM en de jongere niet aanwezig en werden ze ook nauwelijks benoemd. Uit onderzoek blijkt dat sociale steun uit het netwerk helpt om de gezinsveerkracht te vergroten (Walsh, 2016). Meer eenduidigheid en duidelijkheid in de keuze wie wel of niet betrokken wordt in een gesprek is een aanbeveling.

Sociale vindingrijkheid

In alle fasen stimuleerden professionals de sociale vindingrijkheid vooral door gezinnen vragen te stellen over hoe en waarbij de JIM hen zou kunnen ondersteunen. Uit de interviews bleek dat een aantal jongeren en ouders had geleerd om op een laagdrempelige manier om hulp te vragen en meer zicht had gekregen op wie uit hun netwerk geschikt was om te benaderen voor steun en/of hulp. Een doel van de JIM-aanpak is het vergroten van de sociale vindingrijkheid van de gezinsleden door de intensieve betrokkenheid vanuit het netwerk (Rapp et al., 2010; Van Dam & Verhulst, 2016). Op basis van de bevindingen uit de interviews lijkt de sociale vindingrijkheid bij deze jongeren en ouders te zijn toegenomen.

Volgens de vuistregels voor professionals in het werken met de JIM-aanpak (Van Dam, & Verhulst, 2016) wordt in fase 4 door de professional met de jongere, de gezinsleden en de JIM besproken of én hoe zij het contact met de JIM na afsluiting van het traject willen vormgeven. In de gesprekken binnen fase 4 stelden professionals wel vragen aan het gezin en de JIM over de betrokkenheid van de JIM, maar maakten hier niet altijd duidelijke afspraken over. Een aanbeveling is om hier concrete afspraken over te maken en de verwachtingen van de JIM en de gezinsleden al in een eerder stadium te bespreken. Dit sluit aan bij eerdere bevindingen uit onderzoek naar de JIM-aanpak, waarin zowel JIM's als professionals het onduidelijk vonden hoe de betrokkenheid van de JIM's na afsluiting van het traject zou worden vormgegeven en waar JIM's in de toekomst terecht zouden kunnen voor professionele steun (Sekreve, Wijsbroek, & Branje, 2020).

Algemene aspecten in de houding van professionals

Vanuit de interviews kwam naar voren dat vrijwel alle jongeren en ouders tevreden waren met de hulp die zij hebben ontvangen. Dit was met name te danken aan de houding van de professionals die jongeren en ouders als zeer prettig ervoerden en anders dan de ervaring die zij hadden met eerdere hulpverleners, waar zij het gevoel hadden dat er meer voor hen dan met hen samen beslissingen werden genomen. Deze resultaten komen overeen met eerder onderzoek naar de JIM-aanpak binnen Youké (Razenberg, & Blom, 2013, 2014).

Verder kwam uit de gesprekken een verschil naar voren in de wijze van advisering van gezinnen en de JIM door de professionals. Waar sommige professionals vooral veel open en suggestieve vragen stelden, gaven andere professionals vaker advies en tips over hoe om te gaan met een bepaalde situatie. Een aanbeveling is om deze bevindingen met een groep professionals te bespreken en te duiden, om meer begrip te krijgen van de gewenste mate van advisering en inbreng van eigen expertise.

Beperkingen huidig onderzoek

Het huidige onderzoek kent een aantal beperkingen. Zo is gebruik gemaakt van een gemakssteekproef. Bij ieder gezin dat wilde deelnemen is een gesprek en/of een interview afgenomen. Daardoor bestaat de kans dat binnen het onderzoek vooral gezinnen zijn betrokken die tevreden zijn over de hulp die zij hebben ontvangen. Wat betreft de gesprekken is het moeilijk te zeggen of bepaalde aspecten en gedragingen die binnen het onderzoek gemist werden binnen andere gesprekken wel terugkwamen binnen het handelen van de professionals, omdat er telkens maar één gesprek per gezin op een willekeurig moment is opgenomen. Verder is de gebruikte observatielijst voor de gesprekken niet uitputtend en missen er mogelijk elementen die van belang zijn tijdens het werken met de JIM-aanpak. Wat betreft de interviews is door een gebrek aan respondenten besloten om ook gezinnen die een aantal jaar geleden hulp hebben ontvangen van Youké te benaderen voor deelname. Door het tijdsverschil met de gezinnen die zich tijdens het interview nog in een traject bevonden is het lastig om te bepalen in hoeverre de resultaten van deze twee groepen vergelijkbaar zijn. De resultaten kunnen alleen gegeneraliseerd worden naar de personen in dit onderzoek en de context waarin de gesprekken zijn opgenomen en de interviews zijn afgenomen.

Hoe nu verder?

Ondanks de genoemde beperkingen geven de bevindingen vanuit de gesprekken en de interviews met jongeren en ouders essentiële aanknopingspunten om met professionals in gesprek te gaan over hun handelen in de praktijk, bijvoorbeeld over het maken van concrete afspraken, het stellen van doelen en het geven van advies. Dit zal binnen Youké gebeuren tijdens een organisatiebrede methodiekbijeenkomst voor professionals over professionele houding en handelen tijdens het uitvoeren van de JIM-aanpak. Op deze manier dragen de resultaten bij aan het verder ontwikkelen van de JIM-aanpak en de JIM-training voor professionals binnen Youké. Uiteraard dient de doorontwikkeling van de JIM-aanpak plaats te vinden in samenspraak tussen jongeren, gezinsleden, JIM's, professionals en de organisatie.

Referenties

- Baarda, B., Bakker, E., Boullart, A., Fischer, T., Julsing, M., Peters, V., & van der Velden, T. (2018). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Boeije, H. (2011). *Analyseren in kwalitatief onderzoek: Denken en doen*. Amsterdam, Nederland: Boom Lemma.
- De Graaf, I. Van den Berg, G., Meije, D., Van Beekhoven, E., Pouwels, R., & Cromheecke, H. (2019). *Basishulp Lokalis in beeld. Observatieonderzoek naar kernelementen van oplossingsgericht werken en systeemgericht werken vanuit ecologisch perspectief*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Garringer, M., McQuillin, S., & McDaniel, H. (2017). *Examining youth mentoring services across America: Findings from the 2016 National Mentoring Program Survey*. Boston, MA: MENTOR: The National Mentoring Partnership.
- Hurd, N. M., & Zimmerman, M. A. (2010). Natural mentoring relationships among adolescent mothers: A study of resilience. *Journal of Research on Adolescence*, 20(3), 789-809.
- Hutschemaekers, G., Tiemens, B., & Smit, A. (2006). *Weg van professionalisering: Paradoxe bewegingen in de geestelijke gezondheidszorg*. Wolfheze: Groeien in persoonlijke omgeving.
- Masten, A. (2018). Resilience Theory and Research on Children and Families: Past, Present, and Promise. *Journal of Family Theory & Review*, 10, 12–31.
- Razenberg, I. D., & Blom, A. (2013). *Verbindingsteams: Onderzoeksrapport meetmoment 1*. Utrecht: Labyrinth Onderzoek & Advies.
- Razenberg, I. D., & Blom, A. (2014). *Verbindingsteams: Onderzoeksrapport meetmoment 2*. Utrecht: Labyrinth Onderzoek & Advies.
- Schwartz, E. O. S., Rhodes, J. E., Spencer, R., & Grossman, J. B. (2013). Youth Initiated Mentoring: Investigating a new approach to working with vulnerable adolescents. *American Journal of Community Psychology*, 52, 155-169.
- Sekreve, A. C. V., Wijsbroek, S. A. M., & Branje, S. (2020) *Samenwerking tussen professionals in de specialistische hulp en informele mentoren binnen de JIM-aanpak. Het JIM-project fase 2 over trajecten bij Youké waarin met de JIM-aanpak wordt gewerkt*. Zeist: Youké.
- Spencer, R., & Basualdo-Delmonico, A. (2014). Family involvement in the youth mentoring process: A focus group study with program staff. *Children and Youth Services Review*, 41, 75-82.
- Spencer, R., Gowdy, G., Drew, A. L., & Rhodes, J. E. (2018). “Who knows me the best and can encourage me the most?” Matching and early relationship development in youth initiated mentoring relationships with system-involved youth. *Journal of Adolescent Research*, 34, 3-29.
- Spencer, R., Tugenberg, T., Ocean, M., Schwartz, S. E. O., & Rhodes, J. E. (2013). “Somebody who was on my side”: A qualitative examination of Youth Initiated Mentoring. *Youth & Society*, 1-23.
- Ungar, M. (2015). Practitioner Review: Diagnosing childhood resilience : A systemic approach to the diagnosis of adaptation in adverse social and physical ecologies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 56, 4–17
- Van Dam, L., & Verhulst, S. (2016). *De JIM-aanpak. Het alternatief voor uithuisplaatsing van jongeren*. Amsterdam: Boom uitgevers.
- Van Dam, L., Neels, S., De Winter, M., Branje, S., Wijsbroek, S., Hutschemaekers, G., . . . Stams, G. J.J. M. (2017). Youth initiated mentors: Do they offer an alternative for out-of-home placement in youth care? *British Journal of Social Work*, 47(6), 1764-1780.

- Van Rijn, M. J., & Teeven, F. (2013). Kamerstuk: Memorie van toelichting bij de Jeugdwet. Gedownload op 27 september, van <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/07/01/memorie-van-toelichting-bij-de-jeugdwet.html>
- Van Yperen, T.A., & Van Der Steege, M. (2006). *Voor het goede doel. Werken met hulpverleningsdoelen in de jeugdzorg*. Utrecht/Amsterdam: NJI/SWP.
- Vermeulen, A., Rijkels, H., Riemens, M., & Schutte, S. (2016). *Het buurtteam als spil van een vernieuwd zorgstelsel*. Utrecht: Gemeente Utrecht.
- Visser, A., Prins, D., Berger, M., & Prakken, J. (2014). *Generalistisch werken in wijkteams in beeld*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Walsh, F. (2016). Family resilience: a developmental systems framework. *European Journal of Developmental Psychology*, 13, 313-324.
- Zimmerman, M. A., Bingenheimer, J. B., & Notaro, P. C. (2002). Natural mentors and adolescent resiliency: a study with urban youth. *American Journal of Community Psychology*. 30, 221-4

Bijlage 1: Observatieschema

Observatieschema fase 3

Het handelen van professionals tijdens het uitvoeren van de JIM-aanpak

Werkwijze:	Uiting
<p>Fase 1: Wie?</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Het oriëntatie-gesprek waarin de Jim-aanpak wordt uitgelegd</u> a. De samenwerking starten met de vraag wie uit het sociaal netwerk van de gezinsleden mee kan denken b. Onderzoeken of de hulpvraag werkbaar is met de JIM aanpak c. Vragen stellen over betekenis/rol van netwerk d. Onderzoeken of de gezinsleden de hulpbronnen al dan niet kunnen en willen gebruiken e. Als professional de gezinsleden laten merken dat je een meerwaarde ervaart in het werken met een JIM f. Uitleggen dat de rol van de JIM duurzaam is en dat de professional uiteindelijk weer vertrekt • <u>Het JIM gesprek waarin professional en jongere op zoek gaan naar de JIM</u> g. Het netwerk/omgeving van de gezinsleden verkennen h. Aan de jongere vragen wie hem of haar kan helpen i. Gebruik van tools om netwerk in kaart te brengen (socio-, eco-, genogram, bolletjesschema, levenslijn, basisposter etc.) • <u>Het gesprek waarin samenwerkingsafspraken gemaakt worden en de JIM op de zeepkist wordt gezet</u> 	

<ul style="list-style-type: none"> j. Met de gezinsleden en de JIM bespreken wat er voor hen verandert als zij gaan samenwerken met elkaar k. De JIM een positie geven door duidelijk te beschrijven wat zijn/haar rol inhoudt en de gezinsleden en de JIM vragen naar hun perspectief hierop l. Nuttigheidsvragen stellen, bijvoorbeeld "Hoe kunnen wij wat jou betreft de tijd zo nuttig mogelijk indelen?" m. De samenwerkingsafspraken tussen de gezinsleden, JIM en jou als professional beschrijven n. Afspraken vastleggen op papier 	
<p>Fase 2: Wat?</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Het gesprek waarin een plan van aanpak wordt gemaakt.</u> a. Met de gezinsleden en de JIM ieders mogelijkheden, plus de onderlinge dynamiek en functie van de samenwerking bespreken b. Gebruik van heretiketteren: dat wat de gezinsleden of JIM vertellen vanuit een positieve eigenschap beschrijven, een positieve betekenis geven bijvoorbeeld druk gedrag beschrijven als ondernemend c. Gebruik van herkaderen: een nieuw overkoepelend script of kader aanbieden, waarbinnen bijvoorbeeld bestaande relaties een andere betekenis kunnen krijgen d. Een verkenning maken van de systemische verhoudingen binnen het gezin. Hoe gaan de gezinsleden met elkaar om? Hoe beschrijven zij de onderlinge relaties? e. Met de gezinsleden en de JIM een analyse maken van de problematiek en 	

<p>een oplossingsrichting opstellen</p> <p>f. Naar uitzonderingen/eerdere oplossingen die werkten vragen, bijvoorbeeld: “Wanneer had je hier iets minder last van?” of “Hoe is het je toen gelukt om?”</p> <p>g. Vragen naar wat of wie volgens de gezinsleden of de JIM kan helpen om de situatie te verbeteren, bijvoorbeeld faciliteiten, contacten en/of bezigheden</p> <p>h. Schaalvragen stellen, bijvoorbeeld “Waar sta je nu op een schaal van 1 tot 10? Hoe is dit je gelukt? En hoe zou een hogere positie op de schaal eruit zien?”</p> <p>i. Afsluiten met vragen naar een eerste stap tot verandering</p>	
<p>Fase 3: hoe?</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Het gesprek waarin een plan van aanpak wordt gemaakt.</u> <p>a. Met de gezinsleden en de JIM leerdoelen opstellen. Vragen naar “Wat zou je willen veranderen?” “Wat werkt?” en “Wat nog meer?”</p> <p>b. Richten op de verheldering van doelen, bijvoorbeeld “Als je dit doel bereikt hebt, hoe ziet je situatie er dan uit? Wat is er anders en waarom?”</p> <p>c. De gezinsleden en de JIM hun ideeën naar voren laten brengen en vervolgens aan de slag gaan met deze ideeën</p> <p>d. Gebruik maken van de ideeën van de gezinsleden en de JIM ook als ze deze ideeën bagatelliseren</p> <p>e. De gezinsleden laten vertellen vanuit hun perspectief</p> <p>f. De JIM positioneren door steeds te vragen naar zijn/haar perspectief</p> <p>g. Eigen perspectief verwoorden</p>	

<p>h. Bij vragen van de gezinsleden naar de JIM terug verwijzen</p> <p>i. Met de gezinsleden en de JIM de taakverdeling bespreken “Wie doet wat? Wie neemt wanneer en met wie contact op? Wat vertellen we elkaar wel en niet?” en “Wie is waar voor verantwoordelijk? Wie is eindverantwoordelijk en wat doen we als het niet goed gaat?”</p> <p>j. In het samenwerkingsplan beschrijven: De afspraken tussen de informele mentor, jongere, ouder(s) en professionals over vertrouwelijkheid, privacy, contactfrequentie, grenzen en hoe te handelen als de samenwerking tussen informele mentor en gezin vastloopt De acties van gezinsleden, sociaal netwerk en professionals. De beoogde verandering die bereikt dient te worden en de termijn die hiervoor wordt uitgetrokken</p>	
<p>Fase 4: Afronding en toekomstperspectief</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Het eindgesprek waarin gekeken wordt hoe het geleerde vastgehouden en wellicht doorontwikkeld kan worden</u> <p>a. Met de gezinsleden en de JIM de leerdoelen evalueren. Vragen naar wat er goed is gegaan, bijvoorbeeld sinds de vorige keer en hoe er is gewerkt aan de gemaakte afspraken</p> <p>b. Vragen naar wat de gezinsleden of de JIM nog samen zouden willen bereiken of veranderen in de huidige situatie</p> <p>c. Vragen naar de ideeën van de gezinsleden en de JIM over hoe zij het bereikte kunnen vasthouden en verder kunnen ontwikkelen</p> <p>d. Met de gezinsleden en de JIM afspraken maken over hoe zij het bereikte samen kunnen vasthouden en verder kunnen ontwikkelen</p> <p>e. Coping vragen stellen: Vragen wat de gezinsleden tot nu toe hebben gedaan</p>	

<p>om hun doelen te bereiken en hoe dit in de toekomst voortgezet kan worden</p> <p>f. Identificeren van krachten, bijvoorbeeld “Hoe is het gelukt om de doelen te bereiken? Wie of wat heeft daarbij geholpen?”</p> <p>g. Wie of wat hebben de gezinsleden nodig om het bereikte vast te houden?</p> <p>h. Wie of wat heeft de JIM nodig om het bereikte vast te houden?</p> <p>i. Wie of wat hebben de gezinsleden en de JIM samen nodig om het bereikte vast te houden?</p> <p>j. Met de gezinsleden en de JIM afspraken maken over hoe de betrokkenheid van de JIM er vanaf nu uitziet en hoe zij een beroep op de professional kunnen doen als hun samenwerking stagneert</p> <p>k. Vragen naar het perspectief van de JIM en de gezinsleden: Op welke manier willen ze het contact tussen hen en de JIM voortzetten?</p> <p>l. Wat is de duur van deze periode? Hierbij vragen naar het perspectief van de gezinsleden en de JIM.</p> <p>m. Bespreken bij wie de gezinsleden en de JIM terecht kunnen als ze hulp nodig hebben</p>	
<p>Algemeen</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Houding van de professional naar de gezinsleden en de JIM:</u> <ul style="list-style-type: none"> a. Wie, hoe, wat, wanneer vragen stellen vanuit een niet-wetende houding b. Aansluiten bij het taalgebruik van gezinsleden en JIM. c. Gebruik maken van humor d. Advies geven 	

<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ondersteunen van de gezinsleden en de JIM:</u> <ul style="list-style-type: none"> a. Normaliseren: aangeven dat gedrag/gevoel van de gezinsleden of de JIM zijn is in de situatie, bijvoorbeeld “Ik hoor dit vaker, meerdere mensen”, “Je hebt vast een goede reden om...” b. Complimenteren en erkenning geven voor de situatie van de gezinsleden en de JIM, zodat zij zich begrepen voelen, bijvoorbeeld, het erkennen van de inspanning die ze leveren om problemen op te lossen. “Ik kan me voorstellen dat dat zwaar voor je is, maar jullie werken samen hard aan een betere situatie” c. Positieve eigenschappen van de gezinsleden en de JIM benoemen • <u>Aandacht voor het perspectief van de gezinsleden en de JIM</u> <ul style="list-style-type: none"> a. Circulaire vragen stellen, ook wel relatievragen, bijvoorbeeld: “Hoe zouden andere mensen merken dat het beter gaat?” b. De wondervraag stellen: ‘Als je problemen morgen over zouden zijn, hoe zou de situatie er dan uit zien?’ 	
---	--

Bijlage 2: Topiclijst interview jongeren

Vragenlijst interview jongeren fase 3

Introductie:

Fijn dat je wil deelnemen aan dit onderzoek naar de JIM-aanpak. Het doel van het onderzoek is meer informatie te krijgen over wat er goed gaat en wat nog beter kan in de samenwerking tussen gezinnen, hulpverleners en JIM's.

Tijdens dit interview gaan we in op jouw ervaringen met de JIM-aanpak. De bedoeling van dit interview is om te achterhalen hoe je denkt over de aanpak en hoe je het werken met een JIM en een hulpverlener hebt beleefd. Er zijn geen goede of foute antwoorden, het gaat om jouw mening. Als je een vraag niet wil of kan beantwoorden mag je dit altijd aangeven. Als je naast de vragen die ik stel, nog andere dingen wil vertellen die je belangrijk vindt mag dit natuurlijk ook.

Het gesprek wordt opgenomen zodat ik het interview kan uittypen en analyseren. Je gegevens worden vertrouwelijk behandeld. We spreken meerdere jongeren en ouders binnen het onderzoek en de gegevens in de rapportage zijn niet terug te leiden naar jou als persoon. Wanneer de resultaten bekend zijn ontvang je hiervan een terugkoppeling.

Fase 1: Wie?

1. Kun je vertellen hoe de JIM-aanpak aan je is uitgelegd en wat je eerste indruk van de aanpak was? Wat dachten je ouders erover?
2. Kun je iets vertellen over de periode waarin je op zoek ging naar een JIM? Hoe is dit verlopen?
3. Wie heeft uiteindelijk de keuze gemaakt voor de JIM? Hoe tevreden ben je over hoe dit is verlopen?
4. Hoe reageerde de JIM toen jij vroeg of hij of zij jouw JIM wilde worden?
5. Hoe heeft de hulpverlener je geholpen bij het vinden van een JIM? Hoe tevreden ben je daarover?

Fase 2: Wat?

6. Wat deed de JIM voor jou tijdens het traject? Wat was zijn/haar taak of rol?
7. Hoe was jouw contact met de JIM? Hoe tevreden ben je hierover?
8. Op welke manier voelde je je gesteund door de JIM? Met welke vragen kon je bij de JIM terecht? Hoe tevreden ben je daarover?
9. Op welke manier voelden je ouders zich ondersteund door de JIM? Met welke zaken konden je ouders bij de JIM terecht? Hoe tevreden ben je hierover?
10. Hoe was het contact tussen de JIM en je ouders? Hoe tevreden ben je hierover?
11. Waren er dingen die die beter konden tussen jou en je JIM?
12. Wat was de rol van de hulpverlener? Wat deed de hulpverlener allemaal en hoe merkte je dat?

13. Hoe was je contact met de hulpverlener?
14. Hoe heb je het werken met de hulpverlener ervaren? Wat vond je goed gaan en wat ging minder goed volgens jou?
15. Was er een verschil tussen jouw contact met de JIM en jouw contact met de hulpverlener?
16. Hoe was het contact tussen de hulpverlener en je ouders? Hoe tevreden ben je hierover?

Fase 3: Hoe?

17. Wie maakte de belangrijke keuzes tijdens het traject?
18. Op welke manier werden belangrijke keuzes tijdens het traject gemaakt?
19. Op welke manier kon je meepraten en werd naar jouw mening gevraagd over de keuzes die werden gemaakt?
20. Hoe beoordeel je de mate waarin je mocht meepraten en meedenken? Was dit ook wat je van tevoren had verwacht?
21. Wie was de eindverantwoordelijke in het traject?
22. Had je het idee dat je zelf dingen in je leven kon en mocht veranderen? Hoe heb je dit aangepakt? Hoe is dit verlopen en hoe tevreden ben je hierover?
23. Had je het idee zelf te kunnen beslissen over jouw situatie? Zo ja op welke manier en zo nee waarom niet?

Eind traject: Afsluiten

24. Wat waren je verwachtingen over het werken met de JIM en zijn deze uitgekomen of juist niet?
25. Wat waren je verwachtingen over het werken met de hulpverlener en zijn deze uitgekomen of juist niet?
26. Hoe denk je nu over het vragen van hulp aan anderen? Wat is hierin veranderd ten opzichte van het begin van het traject?
27. Hoe is de afsluiting van het traject verlopen? Hoe tevreden ben je daarover?
28. Hoe is je situatie na het traject veranderd? Hoe komt dat?
29. Heb je na het traject het gevoel dat je meer grip hebt op jouw situatie?
30. Wat is er door het traject op een positieve manier veranderd in jouw leven? Hoe is dit bereikt?
31. Zijn er ook doelen die je had die niet zijn bereikt? Hoe komt dat volgens jou?
32. Heb je het idee dat de JIM-aanpak heeft geholpen om weer zelfstandig verder te kunnen? Zo ja op welke manier?

Toekomst:

33. Hoe is je kijk op de toekomst veranderd door het traject?
34. Zou je de JIM als het traject is afgelopen nog steeds benaderen voor steun? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
35. Op welke manier heeft het werken met de JIM-aanpak je geholpen om plannen voor de toekomst te maken?
36. Heb je nog tips om de JIM-aanpak verder te verbeteren?
37. Denk je dat het werken met een JIM anders is dan het werken met alleen een hulpverlener? Is je idee hierover tijdens het traject veranderd? Zo ja, op welke manier?
38. Zou je de JIM-aanpak aanraden aan anderen? Zo ja, waarom en zo nee, waarom niet?

